

Оксана КВАСНИЦЯ

кандидат економічних наук, доцент, Тернопільський національний економічний університет,
Тернопіль, Україна, o.kvasnytsia@tneu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0003-3003-7616

Тетяна НЕКЛЮДОВА

кандидат економічних наук, головний фахівець Департаменту грошового обігу
Національного банку України, Київ, Україна, tanya308@ukr.net

ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

Вступ. Стан аграрного сектору значною мірою впливає на соціально-економічний розвиток держави та добробут населення, а також задоволення його потреб в якісних, різноманітних і безпечних продуктах харчування. Для підтримки конкурентоспроможності аграрного сектору та забезпечення його ефективного функціонування і подальшого розвитку постає необхідність удосконалення фінансового механізму галузі, як дієвого інструменту державного регулювання. Актуальність цього завдання посилюється наявністю багатьох невирішених проблем в аграрному секторі і впливом низки внутрішніх та зовнішніх чинників.

Мета – дослідити аспекти фінансового механізму аграрного сектору економіки, визначити його складові елементи, обґрунтувати пропозиції щодо удосконалення фінансового інструментарію впливу держави на вирішення проблем розвитку аграрного сектору в умовах виникнення нових ризиків і загроз, а також необхідності інтеграції України у світовий економічний простір.

Результати. Розкрито теоретичні засади сутності та структури фінансового механізму аграрного сектору, визначено його складові елементи, обґрунтовано пропозиції щодо удосконалення фінансового інструментарію впливу держави на вирішення проблем розвитку аграрного сектору. Систематизовано внутрішні та зовнішні чинники, що здійснюють вплив на фінансовий механізм аграрного сектору, які необхідно враховувати в процесі його вдосконалення. Акцентовано, що покращення фінансового механізму забезпечення розвитку аграрного виробництва має сприяти формуванню високої конкурентоспроможності цієї сфери економіки та збільшенню результативності її функціонування як на вітчизняному, так і на міжнародних продовольчих ринках з урахуванням впливу об'єктивних законів і суспільних потреб.

Перспективи. Подальші наукові дослідження фінансового механізму аграрного сектору доцільно проводити на основі наявного вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо

оцінки впливу його складових елементів на сталий розвиток економіки, запровадження дієвої структури фінансового механізму і розробки на цій основі практичних рекомендацій щодо покращення фінансового забезпечення розвитку аграрного сектору.

Ключові слова: фінансовий механізм, аграрний сектор, складові елементи фінансового механізму, фінансові інструменти.

Рис.: 2, **бібл.:** 16.

Оксана КВАСНИЦА

кандидат економічних наук, доцент, Тернопольський національний економічний університет, Тернополь, Україна

Татьяна НЕКЛЮДОВА

кандидат економічних наук, головний спеціаліст Департаменту денежного обслуговування Національного банку України, Київ, Україна

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ФИНАНСОВОГО МЕХАНИЗМА РАЗВИТИЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА

Введение. Состояние аграрного сектора в значительной степени влияет на социально-экономическое развитие государства и благосостояние населения, а также удовлетворение его потребностей в качественных, разнообразных и безопасных продуктах питания. Для поддержания конкурентоспособности аграрного сектора и обеспечения его эффективного функционирования и дальнейшего развития возникает необходимость совершенствования финансового механизма отрасли, как действенного инструмента государственного регулирования. Актуальность данной задачи усугубляется наличием многих нерешенных проблем в аграрном секторе и влиянием ряда внутренних и внешних факторов.

Цель – исследовать аспекты финансового механизма аграрного сектора экономики, определить его составные элементы, обосновать предложения по совершенствованию финансового инструментария воздействия государства на решение проблем развития аграрного сектора в условиях возникновения новых рисков и угроз, а также необходимости интеграции Украины в мировое экономическое пространство.

Результаты. Раскрыты теоретические основы сущности и структуры финансового механизма аграрного сектора, определены его составляющие элементы, обоснованы предложения по совершенствованию финансового инструментария воздействия государства на решение проблем развития аграрного сектора. Систематизированы внутренние и внешние факторы, оказывающие влияние на финансовый механизм аграрного сектора, которые должны быть учтены при его совершенствовании. Акцентируется, что улучшение финансового механизма обеспечения развития аграрного производства должно способствовать формированию высокой конкурентоспособности данной сферы экономики и увеличению результативности ее функционирования как на отечественном, так и на международных продовольственных рынках с учетом влияния объективных законов и общественных потребностей.

Перспективы. Дальнейшие научные исследования финансового механизма аграрного сектора целесообразно проводить на основе имеющегося отечественного и зарубежного опыта по оценке влияния его составляющих элементов на устойчивое развитие экономики, внедрение действенной структуры финансового механизма и

разработки на этой основе практических рекомендаций по улучшению финансового обеспечения развития аграрного сектора.

Ключевые слова: финансовый механизм, аграрный сектор, составляющие элементы финансового механизма, финансовые инструменты.

Oksana KVASNYTSIA

Ph. D. (Economics), Assoc. Prof., Ternopil National Economic University,
Ternopil, Ukraine, o.kvasnytsia@tneu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0003-3003-7616

Tetyana NEKLYUDOVA

Ph. D. (Economics), Leading Economist of the Department of Banking Supervision
of the National Bank of Ukraine, Kyiv, Ukraine, tanya308@ukr.net

IMPROVEMENT OF THE FINANCIAL MECHANISM DEVELOPMENT OF THE AGRICULTURAL SECTOR

Introduction. The state of the agricultural sector significantly affects the socio-economic development of the state and the welfare of the population, as well as meeting its needs for quality, variety and safe food. To maintain the competitiveness of the agricultural sector and ensure its effective functioning and further development, there is a need to improve the financial mechanism of the industry as an effective tool of state regulation. The urgency of this task is exacerbated by the presence of many unresolved issues in the agricultural sector and the influence of a number of internal and external factors.

The **purpose** of the article is to study the essential aspects of the financial mechanism of the agricultural sector, identify its components, substantiate proposals for improving the financial tools of the state to address the development of the agricultural sector in the face of new risks and threats, and the need for Ukraine's integration into the world economic space.

Results. Theoretical bases of essence and structure of the financial mechanism of agrarian sector are opened, its constituent elements are defined, the offers on perfection of financial tools of influence of the state on the decision of problems of development of agrarian sector are substantiated. The internal and external factors influencing the financial mechanism of the agricultural sector, which should be taken into account in its improvement, are systematized. It is emphasized that improving the financial mechanism to ensure the development of agricultural production should contribute to the formation of high competitiveness of this sector of the economy and increase the effectiveness of its operation in both domestic and international food markets, taking into account the impact of objective laws and societal needs.

Perspectives. Further research on the financial mechanism of the agricultural sector should be conducted on the basis of existing domestic and foreign experience in assessing the impact of its components on sustainable economic development, introduction of an effective structure of the financial mechanism and development of practical recommendations to improve financial development of the agricultural sector.

Keywords: financial mechanism, agricultural sector, constituent elements of financial mechanism, financial instruments.

JEL Classification: Q140.

Постановка проблеми. За ринкових умов стратегія розвитку підприємств аграрного сектору (АС) значною мірою залежить від здатності адаптуватися до мінливих умов зовнішнього середовища та сприйнятливості до впровадження різних видів інновацій і досягнення науково-технічного прогресу. Активні процеси глобалізації, зокрема формування світових товарних і фінансових ринків, інтеграція національної економіки у глобальний економічний простір зумовлюють значне збільшення ролі державного регулювання, за допомогою фінансових інструментів, посилюють їх значення для розвитку аграрного сектору країни. В агропромисловому комплексі створюють близько 18% ВВП, що забезпечує формування в середньому 12% доходів зведеного бюджету; продукція аграрного сектору становить понад третину товарної структури експорту [1].

Тому дослідження фінансового механізму аграрного сектору України як дієвого інструменту реалізації державної політики щодо забезпечення його динамічного розвитку набуває особливого значення, враховуючи обмеженість фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств, стрімку ескалацію соціально-економічних проблем внаслідок політичної, економічної нестабільності та необхідність адаптації до зовнішнього ринкового середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових досліджень та публікацій вказує на те, що велику увагу теоретичним і практичним аспектам формування фінансового механізму загалом і в аграрному секторі зокрема приділяють такі науковці: В. Базилевич, К. Базилевич [2], І. Балабанов [3], Л. Баластрик [2], О. Василик [4], Т. Гавриленко [5], Т. Говорушко [6], І. Зеліско [7], О. Кириленко [8], О. Ковалюк [9], С. Ковальчук [10], В. Мацьків [11], В. Опарін [12], Р. Сайфулін [13], А. Шеремет

[13], І. Форкун [10], С. Юрій [14] та ін. У працях вчених обґрунтовано наукові підходи до формування і реалізації фінансового механізму. Разом з тим, в умовах глобалізації економічних процесів і динамічних змін, які відбуваються в економічному житті країни, існує потреба проведення подальших наукових пошуків у сфері розробки теорії й обґрунтування шляхів удосконалення формування адекватного сучасним реаліям світової та вітчизняної економіки фінансового механізму розвитку аграрного сектору як на макро-, так і на мікрорівні.

Мета статті полягає в дослідженні сутнісних аспектів фінансового механізму аграрного сектору економіки, визначенні його складових елементів, обґрунтуванні пропозицій щодо удосконалення фінансового інструментарію впливу держави на вирішення проблем розвитку аграрного сектору в умовах виникнення нових ризиків і загроз, а також необхідності інтеграції України у світовий економічний простір.

Виклад основного матеріалу дослідження. Упродовж усього періоду незалежності України розвиток аграрного сектору залишається одним із основних пріоритетів економічної політики нашої держави. Вирішенню проблем фінансового забезпечення аграрного сектору присвячено значну кількість наукових публікацій, а на рівні держави прийнято низку програм, спрямованих на поліпшення соціально-економічного розвитку українського села та підвищення ефективності функціонування вітчизняного АПК. Однак на практиці більшість урядових заходів не дали очікуваного ефекту. Сьогодні ми спостерігаємо погіршення соціально-демографічної ситуації у сільській місцевості, посилення монополізації аграрного ринку, зростання негативних тенденцій, пов'язаних із тіньовим обігом земельних ресурсів, та ін. Отже, вітчизняне сільське господарство й досі залишається

одним із найбільш проблемних секторів економіки, тому політика щодо його розвитку потребує радикальних змін. Водночас такі зміни можливі за рахунок вдосконалення фінансового механізму, що має вплив на фінансове забезпечення аграрного сектору для створення сучасних підходів до вирішення наявних у цій сфері проблем.

Оскільки поняття фінансового механізму неоднозначно трактується в науковій вітчизняній літературі, аналіз підходів до його визначення, а також обґрунтування складових елементів становить науковий інтерес, адже фінансовий механізм є інструментом здійснення фінансової політики держави щодо розвитку аграрного сектору та підвищення рівня його конкурентоспроможності в глобальній економіці.

Механізм визначає внутрішню будову будь-чого; з його допомогою забезпечується поступальний розвиток об'єкта, на який спрямовано рушійну силу чинників зовнішнього середовища. Структура та зміст фінансового механізму зазнають змін у процесі розвитку суспільного виробництва і кожній суспільно-економічній системі відповідає адекватний механізм [15].

Розглянемо підходи окремих авторів до визначення фінансового механізму. Так, С. Юрій дає визначення фінансового механізму як сукупності фінансових форм, методів і важелів, за допомогою яких забезпечується процес суспільного відтворення через формування та використання доходів та фондів грошових засобів, можливих завдяки дії розподільчої функції фінансів [14].

О. Василик характеризує фінансовий механізм як комплекс спеціально розроблених і законодавчо закріплених форм і методів для забезпечення економічного розвитку і соціальних потреб громадян. Вчений зазначав, що “фінансовий механізм – це методичні, організаційні та правові положення і заходи, що визначають функці-

онування фінансів в економіці держави, їх практичне використання для досягнення визначених відповідними програмами цілей і завдань” [4].

О. Кириленко розглядає поняття “фінансовий механізм” як сукупність конкретних форм і методів забезпечення розподільчих і перерозподільчих відносин, утворення доходів, фондів грошових коштів [8, с. 34]. Подібний підхід застосовують В. Опарін, визначаючи фінансовий механізм як сукупність фінансових методів і форм, інструментів і важелів впливу держави на економічний і соціальний розвиток суспільства [12, с. 17]; О. Ковалюк – як систему фінансових форм, методів, важелів та інструментів, які використовують у фінансовій діяльності держави і підприємств за відповідного нормативного, правового та інформаційного їх забезпечення фінансовою політикою на мікро- і макрорівні [9, с. 22].

С. Ковальчук та І. Форкун визначають фінансовий механізм як сукупність конкретних фінансових форм, методів і важелів, за допомогою яких забезпечується процес суспільного відтворення [10, с. 70]. Науковці зазначають, що при цьому здійснюються розподільчі і перерозподільчі відносини, утворюються доходи суб'єктів господарювання і фонди грошових коштів. Водночас у вузькому розумінні фінансовий механізм розглядають як систему дії фінансових важелів, яка виражається в організації, плануванні та стимулюванні використання фінансових ресурсів.

В. Базилевич, К. Базилевич та Л. Баластрик запропонували наступне визначення: “Фінансовий механізм – це сукупність економіко-організаційних та правових форм і методів управління фінансовою діяльністю держави у процесі створення й використання фондів фінансових ресурсів з метою забезпечення різноманітних потреб державних структур, господарських суб'єктів і населення” [2].

Т. Говорушко характеризує фінансовий механізм як складне фінансове явище, що формується на різних рівнях соціально-економічної організації суспільства. На більш високому рівні фінансовий механізм є системою фінансових відносин, які виникають на стадії формування, розподілу і перерозподілу ВВП з приводу створення, акумуляції і використання фінансових ресурсів [6].

Окремий напрямок дослідження фінансового механізму – це з'ясування його сутності та особливостей стосовно певних галузей діяльності чи суб'єктів господарювання. Так, наприклад, І. Балабанов розглядає фінансовий механізм підприємства та трактує його як систему дії фінансових важелів, що здійснюють прояв в організації, плануванні і стимулюванні використання фінансових ресурсів [3, с. 25].

Т. Гавриленко визначає фінансовий механізм підприємства як систему управління фінансами, сукупність форм і методів, за допомогою яких підприємство забезпечує себе необхідними коштами, досягає відповідного рівня стабільності і ліквідності, забезпечує рентабельну роботу й отримання максимального прибутку. Автор наголошує, що за допомогою фінансового механізму здійснюється управління діяльністю підприємства [5, с. 48].

Таким чином, у науковій літературі наявні різноманітні підходи до обґрунтування змісту фінансового механізму та його елементів. Більшість авторів визначають досліджуване поняття як сукупність певних складових: фінансових форм, прийомів, методів, інструментів та важелів впливу держави на економічний і соціальний розвиток суспільства. Згідно з іншими підходами, фінансовий механізм розглядається як сукупність економіко-організаційних та правових форм і методів управління фінансовою діяльністю держави чи суб'єктів

господарювання; як сукупність фінансових відносин. Окрім цього, вчені акцентують на впливі фінансового механізму на процес суспільного відтворення, організацію розподільчих і перерозподільчих відносин, забезпечення економічного розвитку і соціальних потреб громадян тощо.

Отже, підсумовуючи різноманітні підходи щодо трактування змісту поняття “фінансовий механізм”, слід зазначити, що його переважно розглядають як сукупність фінансових методів, інструментів, нормативно-правового й інформаційного забезпечення, за допомогою яких здійснюється формування та використання фінансових ресурсів з метою забезпечення процесу відтворення й отримання максимального корисного ефекту. Відповідно, фінансовий механізм є системою взаємопов'язаних елементів, що забезпечують ефективне функціонування певного об'єкта.

Поняття “фінансовий механізм” тісно пов'язане із поняттям “фінансове забезпечення”, однак вони по-різному позиціонуються відносно своїх складових (метод, підсистема, елемент), що пояснюється неоднозначністю розуміння сутності та складу фінансового механізму. Звідси розбіжність у трактуванні суті, структури фінансового механізму та його зв'язку з фінансовим забезпеченням.

Якщо вести мову про фінансовий механізм конкретної галузі чи підприємства, то доцільно зазначити, що його склад визначається галузевими особливостями та низкою зовнішніх і внутрішніх чинників. Як зазначає В. Мацьків, фінансовому механізму аграрного сектору притаманні особливості, зумовлені також і специфікою ринкового механізму в АПК. Цей механізм охоплює дві паралельно існуючі системи: 1) система саморегулювання на основі принципів ринку, де основними важелями є попит і пропозиція та конкуренція; 2) державне регулю-

вання у прямому й індикативному режимах, що забезпечує ефективне функціонування ринку, проведення антимонопольної політики, соціальну захищеність сільських товаровиробників [11]. З розвитком нових форм фінансових відносин ускладнюється і фінансовий механізм аграрної сфери [16, с. 78].

Найважливішою умовою ефективності та конкурентоспроможності підприємств аграрної сектору є наявність ефективного фінансового механізму, що включає види, форми і методи управління грошовими фондами суб'єктів господарювання. Фінансовий механізм функціонує в рамках передбачених місії, стратегії, цілей і завдань галузі. Він забезпечує досягнення поставлених цілей, мінімізацію зовнішніх і внутрішніх ризиків, фінансово-економічну стабільність підприємств та галузі, відповідність високим індикаторам фінансово-економічної діяльності, котра знаходить свій прояв у показниках рентабельності, ліквідності, фінансової стійкості тощо.

Загально визнано, що вітчизняний аграрний сектор потребує покращення фінансового забезпечення, що сприятиме його успішному розвитку, підвищенню ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств, досягненню стабільного функціонування в довгостроковій перспективі. Інструментарій фінансового механізму – це найбільш динамічний його елемент, вдосконалення якого відбувається відповідно до тих змін, які є в господарському механізмі галузі, виникненні і необхідності подолання нових викликів і загроз. Тому для розробки шляхів удосконалення фінансового механізму необхідно враховувати дію низки зовнішніх і внутрішніх чинників.

До чинників зовнішнього впливу на фінансовий механізм аграрного сектору належать політичні, економічні, соціальні, ринкові, правові, природно-кліматичні,

екологічні, технологічні, інформаційні та міжнародні. Внутрішні чинники впливу на фінансовий механізм – це ті, що зумовлені особливостями галузі; певною мірою вони можуть змінюватися як кількісно, так і якісно безпосередньо суб'єктами господарювання. На рис. 1 систематизовано чинники впливу економічного середовища на фінансовий механізм аграрного сектору України.

У цьому контексті фінансовий механізм аграрного сектору слід розглядати з позицій так званих сфер регулювання внутрішнього і зовнішнього середовища. Дія цього механізму має в повному обсязі забезпечувати організаційну спрямованість та взаємну узгодженість всіх сфер і ланок, що сприятиме підвищенню рівня забезпечення сільськогосподарських підприємств ресурсами та ефективності їх використання, а також відбудеться впровадження й освоєння сучасних технологій виробництва сільськогосподарської продукції.

Основною проблемою забезпечення фінансового механізму розвитку аграрного сектору є низький рівень якості державного регулювання його розвитку в цілому та сільськогосподарських підприємств зокрема. Нестача фінансових ресурсів у сільськогосподарських виробників призводить до застосування низького рівня технологічного забезпечення виробництва, переробки та зберігання сільськогосподарської продукції, що в кінцевому результаті призводить до невідповідності її міжнародним стандартам. На розвиток аграрного сектору негативно впливають: непрозорість розподілу бюджетних коштів за державними програмами, нестабільність податкової політики та посилення податкового навантаження, низький рівень інформаційно-консультативного забезпечення щодо доступу до додаткових джерел фінансових ресурсів, зокрема, коштів міжнародних фінансових організацій та кредитних ресурсів

Рис. 1. Чинники впливу економічного середовища на фінансовий механізм аграрного сектору України*

* Побудовано авторами.

(висока вартість кредитів, низька оціночна вартість заставного забезпечення та недостатній рівень страхового захисту).

Окрім цього, перешкодою для технічного переозброєння аграрних підприємств є відсутність фонду фінансування капіталовкладень, що, в свою чергу, не дає змоги підприємствам акумулювати амортизаційні ресурси, які спрямовуються на відтворення основного капіталу в їх проіндексованому вартісному вираженні, тобто з урахуванням інфляції, що також не сприяє веденню розширеного відтворення виробництва шляхом модернізації матеріально-технічної бази.

Основною метою функціонування фінансового механізму аграрного сектору є

досягнення позитивної фінансової результативності за рахунок виробництва продукції, яка має екологічну спрямованість, забезпечує конкурентоспроможне становище на ринку, достатній рівень рентабельності, платоспроможності й ліквідності.

Фінансовий механізм аграрного сектору має забезпечувати формування фінансових ресурсів і фондів грошових коштів, їх розподіл відповідно до потреб держави і суб'єктів господарювання та цілеспрямоване використання, з урахуванням поставлених завдань й специфіки діяльності сільськогосподарських підприємств.

Зазвичай, у структурі фінансового механізму виокремлюють три взаємозалежні складові елементи:

- 1) нормативно-правове забезпечення процесу формування та використання фінансових ресурсів (Конституція України; кодекси України (Господарський, Цивільний, Податковий, Бюджетний та ін.), закони та постанови (ВРУ, КМУ), укази Президента України, накази, розпорядження, інструкції, методичні рекомендації міністерств і відомств, статутні документи суб'єктів господарювання, міжнародні угоди, концепції, державні програми розвитку та ін.);
- 2) методи (самофінансування, прогнозування, планування, оподаткування, кредитування, безповоротне фінансування у формі дотацій, субсидій, додаткове гарантійне забезпечення) та важелі (дохід, прибуток, амортизаційні відрахування, податки, відсотки) забезпечення фінансового механізму;
- 3) інформаційне забезпечення процесу формування та використання фінансових ресурсів (бухгалтерська та статистична звітність, офіційні сайти органів державного управління, висновки контролюючих органів, наукові рекомендації, інформація фондових бірж, інформація НБУ).

А. Шеремет і Р. Сайфулін до елементів фінансового механізму відносять також:

- фінансові відносини, що виникають при кредитуванні, інвестуванні, оподаткуванні, страхуванні, поточному фінансуванні, нарахуванні та виплаті оплати праці;
- фінансові важелі (ціна, прибуток, податки, дивіденди);
- фінансові методи, за допомогою яких формуються фінансові ресурси та здійснюється їх розподіл;
- законодавче та нормативно-правове управління, інформаційне та методичне забезпечення [13, с. 14].

Множинність фінансових взаємозв'язків зумовлює застосування великої кількості елементів фінансового механізму, що втілюють різноманітні фінансові відносини, поєднання яких утворює структуру фінансового механізму. З урахуванням цього пропонуємо наступну структуру процесу формування і реалізації фінансового механізму аграрного сектору (рис. 2).

Кількісна і якісна характеристики фінансового механізму аграрного сектору визначаються обсягом фінансових ресурсів, зосереджених і витрачених на відповідних рівнях господарського управління, і технологію їх зосередження та витрачання. Важливо при цьому правильно обрати техніку цих процесів: суб'єкт і об'єкт зосередження і витрачання фінансових ресурсів, методи, важелі, інструменти, критерії – інструментарій здійснення руху фондів грошових коштів, індикатори розвитку аграрного сектору.

Головними завданнями фінансового механізму розвитку аграрного сектору є створення безперервного руху фінансових ресурсів, стабілізація та зростання фінансових показників розвитку АС, стимулювання нарощення фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств та підвищення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання АС, формування фондів грошових коштів і створення резервів для економічного зростання.

Модель дієвого фінансового механізму аграрного сектору має ґрунтуватися на певних вихідних засадах, таких як: децентралізація, інтенсивність, діалектична взаємодія саморегуляції з державним регулюванням, адекватність соціально-економічній ситуації, компактність, гнучкість, скорочення проміжних ланок, відкритість [7, с. 30]. Ми вважаємо, що цей перелік можна доповнити наступними: системність, інтегрованість, безперервність, узгодженість інтересів

Рис. 2. Структура фінансового механізму розвитку аграрного сектору економіки*

* Побудовано авторами.

держави та суб'єктів господарювання, державна фінансова підтримка, самофінансування, матеріальна зацікавленість і відповідальність, створення фінансових резервів; контроль за фінансово-господарською діяльністю тощо.

Важливими елементами фінансового механізму є науково-методичне та інформаційно-аналітичне забезпечення розвитку аграрного сектору, що дає змогу науково обґрунтувати зміст і складові фінансового механізму, визначити індикатори розвитку та основний інструментарій фінансового механізму аграрного сектору, що дасть змогу оцінити результати діяльності сільськогосподарських підприємств, визначити сучасний стан та окреслити стратегічні орієнтири фінансового забезпечення розвитку аграрного сектору на довгострокову перспективу.

При цьому зауважимо, що зміст і структура фінансового механізму аграрного сектору визначаються особливостями його цільової спрямованості на забезпечення повноцінного функціонування аграрної галузі та реалізації державної фінансової політики в контексті сприяння розвитку сільськогосподарських підприємств. У зв'язку з цим слід визначити основні напрямки практичної реалізації фінансового механізму забезпечення розвитку аграрного сектору:

- 1) забезпечення поточної діяльності, тобто повноцінне фінансове забезпечення діяльності суб'єктів господарювання аграрного сектору, результативний та ефективний рух фінансових ресурсів;
- 2) розвиток діяльності аграрного сектору в довгостроковій перспективі, що зумовлює інтерес до підвищення ефективності його фінансового та страхового забезпечення.

За умови налагодженої взаємодії всіх елементів фінансового механізму та визначення оптимальної структури, що

об'єктивно враховує відповідну галузеву специфіку, характерну саме для цієї галузі економіки, можливо отримати очікувані результати підвищення прибутковості та конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств та належне фінансове забезпечення аграрного сектору.

Відтак, ефективне управління із застосуванням фінансового механізму може бути досягнуте у разі забезпечення злагодженого їх функціонування у процесі відтворення. Для цього фінансовий механізм має відповідати таким вимогам, як:

- налагодженість кожного елемента фінансового механізму для виконання властивих йому функцій;
- спрямована дія всіх елементів фінансового механізму на процес відтворення з метою отримання необхідного обсягу фінансових ресурсів;
- врахування інтересів всіх суб'єктів фінансових відносин; зворотний зв'язок між різними суб'єктами вертикальних і горизонтальних рівнів;
- своєчасність реакції елементів фінансового механізму вищого рівня на зміни, які здійснюються під впливом елементів нижнього рівня.

До основних умов ефективного функціонування фінансового механізму аграрного сектору доцільно віднести наступні:

- фінансовий механізм має бути сформований з урахуванням об'єктивних закономірностей розвитку економіки в цілому і всього агропромислового комплексу, зокрема – широке застосування різних інструментів фінансового регулювання та стимулювання;
- використання елементів фінансового механізму має сприяти задоволенню потреб всіх суб'єктів господарської діяльності у фінансових ресурсах, досягненню їх сталого розвитку та еко-

номічного ефекту від проведених фінансових операцій;

- взаємозв'язок складових елементів фінансового механізму та їх взаємне саморегулювання.

Основні шляхи вдосконалення механізму розвитку аграрного сектору України головним чином пов'язані з дією зовнішніх чинників, усуненням зовнішніх ризиків, серед яких:

- 1) створення сприятливих економічних умов для сільськогосподарського виробництва для всіх організаційно-правових форм господарювання;
- 2) підвищення рівня зайнятості, заробітної плати та доходів сільського населення;
- 3) розробка та реалізація державних і місцевих цільових програм для комплексного розвитку агропромислового виробництва та сільських територій;
- 4) розвиток державно-приватного партнерства в аграрному секторі;
- 5) створення умов для ефективного функціонування ринку сільськогосподарської продукції та продуктів харчування;
- 6) розробка системи технічної, технологічної, інвестиційної, кадрової, наукової та інноваційної, інформаційної та консультативної підтримки сільськогосподарської діяльності;
- 7) застосування державної підтримки великих сільськогосподарських товаровиробників та дрібних фермерів.

З метою забезпечення ефективного розвитку аграрного сектору економіки, з урахуванням специфіки сільськогосподарського виробництва, необхідно застосувати спеціалізований механізм фінансового регулювання з метою підвищення рентабельності вітчизняних сільськогосподарських підприємств та забезпечення конкурентоспроможності аграрної продукції

на внутрішньому та зовнішньому ринках; сприяти створенню кредитних кооперативів і спеціалізованих аграрних банківських установ; надавати державні гарантії щодо страхування збитків сільськогосподарських виробників; розвивати форвардні та ф'ючерсні інструменти фінансового ринку та програми підтримки розвитку сільських територій; стимулювати реальне інвестування в аграрний сектор.

На сьогодні спостерігається доволі напружена ситуація із залученням фінансових ресурсів в аграрний сектор, що підвищує ризик невиконання стратегії сталого розвитку галузі, а також ризики зниження платоспроможності підприємств. В умовах нестачі фінансових ресурсів дуже важливо забезпечити їх максимальне залучення, використовуючи для цього найбільш ефективні джерела. Потрібно здійснювати обґрунтований розподіл коштів, спрямовуючи їх на вирішення першочергових для суб'єктів аграрного сектору завдань, не допускаючи неефективного використання фінансових ресурсів. Все це істотно підвищує важливість і актуальність реалізації фінансового механізму сприяння розвитку підприємств аграрного сектору.

Висновки. Фінансовий механізм аграрного сектору – це сукупність фінансових методів та важелів, нормативно-правового, інформаційного та ресурсного забезпечення, що сприяють організації процесу планування, стимулювання та раціонального використання фінансових ресурсів аграрних підприємств з метою забезпечення процесу розширеного відтворення й отримання корисного ефекту. Фінансовий механізм аграрного сектору відображає традиційну систему методів та інструментів акумуляції фінансових ресурсів і фінансування видатків на основі розроблених і затверджених програм та концепцій фінансового забезпечення. Це вимагає побудови його опти-

мальної моделі, що забезпечує реалізацію стратегії розвитку підприємств галузі, а також державного регулювання цих процесів з урахуванням внутрішніх і зовнішніх чинників впливу економічного середовища на фінансовий механізм вітчизняного аграрного сектору.

Оскільки фінансовий механізм аграрного сектору реалізується за допомогою формування й ефективного використання фінансових ресурсів для задоволення потреб регіонів, а також відповідного забезпечення розвитку сільськогосподарських підприємств, потрібен концептуально новий науково обґрунтований механізм забезпечення їх розвитку.

Принагідно зазначимо, що фінансовий інструментарій стимулювання аграрного сектору економіки в Україні є недосконалим як на національному, так і регіональному рівнях, передусім, через брак чітких правил розподілу коштів на пріоритетні напрями розвитку сільського господарства та переробнохарчової промисловості, між суб'єктами господарювання різних форм власності тощо. Адже переваги надають зазвичай потужним підприємствам чи їх об'єднанням, які посилюють і без того міцне монополічне становище на внутрішньому ринку та створюють додаткові конкурентні переваги виходу на зовнішні ринки збуту. Тому потрібно вдосконалювати фінансовий механізм забезпечення розвитку аграрного сектору, зокрема шляхом оптимізації траєкторії розвитку не лише великих підприємств, а й враховувати інтереси дрібних сільськогосподарських виробників, сприяючи тим самим збільшенню темпів розвитку аграрної промисловості.

Список використаних джерел

1. Концепція Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 року: Схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1437-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1437-2015-%D1%80#Text>.
2. Базилевич В. Д., Баластрик Л. О. *Макро-економіка : підручник* ; за ред. В. Д. Базилевича. Київ : Знання, 2004. 851 с.
3. Балабанов И. Т. *Основы финансового менеджмента. Как управлять капиталом?* Москва : Финансы и статистика, 1997. 480 с.
4. Василик О. Д. *Теорія фінансів*. Київ : НІОС, 2000. 416 с.
5. Гаєриленко Т. В. *Фінансове забезпечення діяльності підприємств в сучасних умовах*. Інтернаука. 2016. Т. 2, 12. С. 47–51.
6. Говорушко Т. А. *Механізм фінансового забезпечення малого підприємництва у харчовій промисловості України*. URL : <http://dspace.nuff.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2970/1/114.pdf>.
7. Зеліско І. М. *Фінансовий механізм діяльності аграрно-промислових компаній*. Молодий вчений. 2015. № 12(27) Ч. 2. С. 27–31.
8. Кириленко О. П. *Фінанси (теорія та вітчизняна практика) : навч. посібник*. Тернопіль : Астон, 2002. 212 с.
9. Ковалюк О. М. *Фінансовий механізм організації економіки України (проблеми теорії і практики) : монографія*. Львів : Вид. центр Львів. нац. ун-ту ім. Івана Франка, 2002. 396 с.
10. Ковальчук С. В., Форкун І. В. *Фінанси : навч. посібник*. Львів : Новий Світ 2000, 2009. 568 с.
11. Мацьків В. *Складові фінансового забезпечення розвитку аграрного сектору*. Сталый розвиток економіки. 2015. №3. С. 276–281.
12. Опарін В. М. *Фінанси (загальна теорія) : навч. посібник*. 2-ге вид., допов. і переробл. Київ : КНЕУ, 2005. 240 с.
13. Шеремет А. Д., Сайфулін Р. С. *Фінансы предприятий : учеб. пособ.* Москва : ИНФРА-М, 1999. 343 с.
14. *Теорія фінансів* ; за ред. В. М. Федосова, С. І. Юрія. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 576 с.
15. Богацька Н. М., Кричевська О. А. *Організаційно-економічний механізм забезпечення*

прибутковості підприємства. Молодий вчений. 2016. № 12 (39). С. 655–658.

16. Бруханський Р. Ф., Пуцентайло П. Р. Обліково-аналітичне і організаційно-правове забезпечення діяльності підприємств в умовах інституційних трансформацій : монографія. Тернопіль : ФОР Осадца Ю.В., 2017. 388 с.

References

1. Kontsepsiia Derzhavnoi tsilovoi prohramy rozvytku aharnoho sektoru ekonomiky na period do 2022 roku: Skhvalena rozporiadzhenniam Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 30 hrudnia 2015 r. № 1437-r. [The concept of the State target program for the development of the agricultural sector of the economy for the period up to 2022: Approved by the order of the Cabinet of Ministers of Ukraine]. (2015, December, 30). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1437-2015-%D1%80#Text>
2. Bazylevych, V. D. (Ed.). (2004). Makroekonomika [Macroeconomics]. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].
3. Balabanov, I. T. (1997). Osnovy finansovogo menedzhmenta. Kak upravlyat kapitalom? [Fundamentals of financial management. How do you manage your capital?] Moscow: Finansy i statistika [in Russian].
4. Vasylyk, O. D. (2000). Teoriia finansiv [Theory of finance]. Kyiv: NIOS
5. Havrylenko, T. V. (2016). Finansove zabezpechennia diialnosti pidpriemstv v suchasnykh umovakh [Financial support of enterprises in modern conditions]. Internauka – Interscience, 2, 12, 47–51 [in Ukrainian].
6. Hovorushko, T. A. Mekhanizm finansovoho zabezpechennia maloho pidpriemnytstva u kharchovii promyslovosti Ukrainy [The mechanism of financial support of small business in the food industry of Ukraine]. Available at: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2970/1/114.pdf>
7. Zelisko, I. M. (2015). Finansovy mekhanizm diialnosti aharno-promyslovykh kompaniy [Financial mechanism of agro-industrial companies]. Molodyi vchenyi – A Young Scientist, 12(27), 27–31 (Part 2) [in Ukrainian].
8. Kyrylenko, O. P. (2002). Finansy (teoriia ta vitchyzniana praktyka). [Finance (theory and domestic practice)]. Ternopil: Aston [in Ukrainian].
9. Kovaliuk, O. M. (2002). Finansovy mekhanizm orhanizatsii ekonomiky Ukrainy (problemy teorii i praktyky). [Financial mechanism of the organization of the economy of Ukraine (problems of theory and practice)]. Lviv: Vyd. tsentr Lviv. nats. un-tu im. Ivana Franka [in Ukrainian].
10. Kovalchuk, S. V., Forkun, I. V. (2009). Finansy [Finances]. Lviv: Novyi Svit 2000 [in Ukrainian].
11. Matskiv, V. (2015). Skladovi finansovoho zabezpechennia rozvytku aharnoho sektoru [Components of financial support for the development of the agricultural sector]. Stalyi rozvytok ekonomiky – Sustainable Economic Development, 3, 276–281 [in Ukrainian].
12. Oparin, V. M. (2005). Finansy (zahalna teoriia) [Finance (general theory)]. (2nd ed.). Kyiv: KNEU [in Ukrainian].
13. Sheremet, A. D., Sayfulin, R. S. (1999). Finansy predpriyatiy [Enterprise finance]. Moscow: INFRA-M [in Russian].
14. Fedosov, V. M., Yuriy, S. I. (Ed.). (2010). Teoriia finansiv [Theory of finance]. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury [in Ukrainian].
15. Bohatska, N. M., Krychevska, O. A. (2016). Orhanizatsiino-ekonomichnyi mekhanizm zabezpechennia prybutkovosti pidpriemstva [Organizational and economic mechanism for ensuring the profitability of the enterprise]. Molodyi vchenyi – A Young Scientist, 12 (39), 655–658 [in Ukrainian].
16. Brukhanskiy, R. F., Putsenteilo, P. R. (2017). Oblikovo-analitychne i orhanizatsiino-pravove zabezpechennia diialnosti pidpriemstv v umovakh instytutsiinykh transformatsiy [Accounting-analytical and organizational-legal support of enterprises in the conditions of institutional transformations]. Ternopil: FOP Osadtsa Yu. V. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 22.05.2020.